

ESPAIS C. ESPAIS DE LLIBERTAT I CREACIÓ A L'ESCOLA

Autors: Marc Tuset Queralt

Tutora: Mar Moron

Treball de fi de grau: Educar a través de l'art i l'artista a l'escola

Facultat de Ciències de l'Educació

Universitat Autònoma de Barcelona

Resum: Els espais de creació com a resposta a la necessitat d'implementar un nou model d'educació artística que doni importància, espais i temps a la creació artística dins les escoles, on els alumnes puguin experimentar i crear en llibertat. En aquest sentit, el següent text vol presentar i analitzar un nou projecte que camina cap aquesta direcció, anomenat *Espais C_Room 13 Barcelona*. L'objectiu principal és introduir l'art i el procés de creació artística de forma permanent dins l'escola, mitjançant la construcció d'un estudi artístic coordinat pels mateixos alumnes. Aproximar els nens i nens als processos de creació artística al costat d'un artista professional, proporcionant un intercanvi d'idees, habilitats i experiències a través de les arts.

Paraules claus: educació artística, espai de creació, escola, artista en residència, creativitat, empenedoria, art.

Abstract: The spaces of creation as an answer to the need to implement a new model of artistic education that give importance, spaces and time to the artistic creation in the schools, where the students can experience and create in freedom. In this sense, the following text wants to present and analyze a new project that walks on this direction, called *Espai C_Room 13 Barcelona*. The main aim is to enter the art and the process of artistic creation permanently in the school, by means of the building of an artistic study coordinated by the same students. Approximate the boys and girls to the processes of artistic creation beside a professional artist, providing an exchange of ideas, skills and experiences through the arts.

Key words: artistic education, spaces of creation, school, resident artists, creativity, entrepreneurship, art.

INTRODUCCIÓ

Vivim en una època de transformacions, en pocs anys el món ha canviat de forma considerable, ja sigui en els àmbits de la política, l'economia o la societat, no deixen d'aparèixer nous reptes. Si el nostre món està canviant de paradigma, és evident, que l'educació necessita una renovació profunda, deixant enrere els models esgotats i treballar amb ímpetu cap al futur.

Dins d'aquest gran àmbit, hi destaca el paper de l'educació artística, moltes vegades menyspreat i maltractat. La importància de l'art i la cultura no para de créixer, però per contra, les arts es treballen molt poc a les escoles. Cal repensar i proposar noves estratègies per cobrir els interessos i necessitats de la societat en conèixer, comprendre i assimilar el món de l'art. És imprescindible que l'art estigui present i de forma permanent a l'escola, i no sigui una matèria residual i plena d'estereotips.

L'educació artística és clau per la formació integral de les persones, a través d'aquesta es desenvolupen competències cognitives, personals i socials imprescindibles per la formació de la persona. A més a més, com diu Susanne Langer (en Efland, 2002), es potencien aspectes fonamentals propis de l'art com la imaginació, la creativitat i el llenguatge simbòlic.

Al mateix temps, és el vehicle pel qual s'ha de transmetre la tradició cultural als joves i preparar-los perquè puguin generar el seu propi llenguatge artístic. Més rellevància hauria de tenir amb la irrupció del món digital, la qual ha revolucionat la forma de comunicar i accedir al coneixement. És necessari l'alfabetització visual per poder entendre les imatges que ens envolten i poder ser crítics amb elles.

Tot i que molts estudis avalen els múltiples beneficis de l'estudi de les arts, aquesta àrea segueix sent poc valorada. Les arts es treballen molt poc a les escoles, i a més, es treballen molt des de la còpia, bé és cert, ha d'haver-hi una part de resolució de propostes vinculades a l'aprenentatge del llenguatge visual i plàstic, que ens permetin dominar-ho: des de l'expressió i la comprensió. Però ha d'haver-hi també, espais de creació artística.

En aquest sentit, quasi no existeixen espais ni temps destinats a la creació artística dins les escoles, on els nens i nenes puguin experimentar i crear en llibertat. No hi ha contextos on es puguin desenvolupar habilitats relacionades amb la presa de decisions, l'autonomia personal, l'autoregulació i el treball cooperatiu, mitjançant l'experimentació través dels llenguatges artístics. L'art és un oasi excepcional que ens permet fer tot això i la creació artística una aventura fantàstica per viure-ho.

Cal una experiència artística que fomenti el pensament crític, la resolució de problemes i la reflexió a tots els nivells. El moment actual necessita persones creatives, reflexives i innovadores, i és per això que l'educació artística ha de tenir un paper més important a les escoles.

ESP AIS DE CREACIÓ A L'ESCOLA

Partint de les inquietuds, neguits i motivacions expressades en l'anterior reflexió, Mar Morón i Gemma París, mestres de la Unitat de Didàctica de les Arts Plàstiques de la facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona, decideixen iniciar un procés de recerca de models d'educació artística alternatius, els quals donessin importància als espais de creació i l'aprenentatge a través de l'art que menciona Anne Bamford (2009).

El resultat d'aquest procés va ser el naixement d'un nou projecte anomenat *Espais C_Room 13 Barcelona*. És un programa dirigit a les escoles de primària de Barcelona basat en l'acollida d'artistes en residència, en fase de prova pilot des del curs 2016.

L'objectiu principal és introduir l'art i el procés de creació artística de forma permanent dins l'escola, mitjançant la construcció d'un estudi artístic coordinat pels mateixos alumnes a través d'una assemblea i petites comissions: de neteja, de material i d'idees. Aquest estudi es cedeix a un artista emergent durant el període d'un any, el qual haurà de compartir l'espai amb l'alumnat en diferents moments pactats amb l'escola. Les experiències que es viuen dins l'espai de creació estimula i fomenta el desenvolupament intel·lectual, personal, social i artístic de tots els participants.

L'Espai C sorgeix de la idea de portar el projecte Room13 internacional a la ciutat de Barcelona, esdevenint una bona forma per inserir artistes en residència a les escoles d'Educació Primària. Sota el paraigua de Room13 internacional es pren un nom propi, espais C, mantenint els lligams amb la xarxa International.

El programa prioritza les escoles d'entorns desfavorits i amb poques oportunitats d'accés a la xarxa de cultura, per ajudar a desenvolupar projectes artístics que afavoreixin la inclusivitat.

Amb la inserció d'aquests tipus d'espais a la ciutat es vol fonamentar la creativitat dels infants posant-los en contacte amb joves creadors i els seus processos creatius. A més, d'establir punts de connexió que facilitin el contacte entre educació i cultura, amb la finalitat de millorar metodologies, les organitzacions i els equipaments dels centres educatius per millorar la inclusivitat dels centres i l'èxit de tots els infants.

El projecte s'ha engegat a partir d'un conveni entre el Consorci d'Educació, la Facultat de Ciències de l'Educació de la UAB, l'Escola Superior de Disseny i Art Llotja i l'Institut de Cultura de Barcelona. Sense oblidar els tres centres educatius vinculats al projecte i els seus artistes residents: l'escultor Urgell Ferran a l'Escola Miralletes, la ceramista Nora Nebreda a l'Escola Josep Maria de Sagarra, i la il·lustradora Anna de la Santíssima Trinidad Ortiz a l'Escola dels Encants.

ELS ORIGENS DEL ROOM 13 INTERNACIONAL

Room 13 va néixer l'any 1994 a Caol Primary School, una escola pública situada al barri de Fort William (Escòcia), quan dos alumnes van contractar a Robert Fairley, aleshores artista resident en diverses escoles de les Highlands, per establir el seu propi estudi d'art a la sala 13 de l'escola. El seu primer salari, només per un sol dia a la setmana, es va pagar amb els diners de les fotos escolars.

Room 13 no era només l'estudi d'un artista, sinó que era una petita empresa dirigida per infants. El centre educatiu aportava l'espai físic i assumia les despeses d'aigua, llum i calefacció. Un equip directiu format per l'artista i un grup de nens i nens, escollits de forma anual, s'encarregava de la resta: aconseguir fons econòmics, organitzar els

diferents projectes i activitats, comprar material, pagar a l'artista resident, gestionar els recursos econòmics, fer el balanç anual i mantenir el funcionament de l'estudi.¹

El Room 13 és una empresa social i un projecte educatiu alhora, el seu objectiu és generar espais de creació dins de l'escola autodirigits i autogestionats pels mateixos alumnes, acompanyats d'un artista resident. Els estudiants poden acudir lliurement al Room13, a l'hora del pati o fins i tot en hores de classe amb permís dels seus mestres. En aquests espais s'ensenyen capacitats relacionades amb la creació artística i unes altres que tenen relació amb altres llenguatges i, també, amb el món empresarial, amb el fet d'aprendre a ser emprenedor i innovador.²

La idea fonamental és aproximar els nens i nens als processos de creació artística al costat d'un artista professional, proporcionant un intercanvi d'idees, habilitats i experiències a través de les arts. S'anima als infants a prendre la iniciativa, a ser creatius i pensar per ells mateixos.

Aquesta idea s'ha exportat a Barcelona, intentant posar en marxa un moviment que col·loqui l'art i la creativitat en el centre de l'aprenentatge de les escoles de Catalunya.

L'ESPAI C ROOM 13 BARCELONA

Al llarg dels dos primers anys de vida del projecte Espais C a Barcelona, hem pogut observar tots els detalls i complexitats que transcorren a l'interior d'aquests tallers, i la seva influència directa a l'escola que els acull.

Espais d'intercanvi i creació

Quan parlem d'Espais C, és necessari analitzar el terme des de tres mirades diferents: En primer lloc, l'entendem com a espai de creació, lloc on podem crear, expressar, produir, plasmar, inventar o comunicar allò que vulguem lliurement a través de diferents llenguatges artístics. En segon terme, l'entendem com a simplement un espai,

¹ Freire, Heike (2007). Room 13. Un espacio para crear. *Cuadernos de Pedagogía*, 373, 18-23

² Morón, Mar y París, Gemma (2014). Espacios de creación artística en la escuela. *Arte y Movimiento*, 9, 53-63

un lloc físic on poder instal·lar-te, ja que sovint no tenim temps ni lloc on crear. Per últim, el considerem un espai compartit, d'agents heterogenis com són els artistes, els infants i els mestres.

Bàsicament, és un taller d'art d'un artista professional situat dins l'escola. L'artista comparteix l'espai amb els infants d'aquesta escola, de manera que es converteix en un lloc on es creen vincles especials, i sobretot apareixen processos de creació conjunts i una curiositat envers l'art molt directe.

El model d'Espais C s'articula en dues grans potes: els beneficis que els aporta als joves creadors i els beneficis que aporta en el centre educatiu. La simbiosi artista-escola és un *win-win* per a tots els implicats.

En un context com és Barcelona, és molt difícil provar sort pel teu compte i finançar-te un taller on poder desenvolupar la teva obra. Als joves artistes se'ls dona l'oportunitat de seguir el seu treball artístic en un espai equipat amb tot el necessari, a més a més, els seus processos creatius es veuen acompanyats del dels infants. L'artista té una aproximació a la pedagogia i a les formes lliures de creació de les criatures que l'enriqueixen d'alguna manera influint-lo en els seus processos.

L'escola, els infants i els mestres guanyen un espai que no és un taller, no és una classe, ni tampoc una activitat reglada, sinó que és un espai lliure on els nens i nenes poden anar de forma autònoma. Quan hi van, fan el que volen amb tota llibertat: fan el que fa l'artista, creen lliurement, ajuden a l'artista en la seva pròpia obra, demanen ajuda o simplement observen.

És un espai d'intercanvi, en el qual es valora que els infants aprenguin els detalls del procés creatiu de la mà d'un artista, una persona que domina i utilitza el llenguatge artístic. Com bé diu Ferran, artista resident de l'Escola Miralletes: *"en el moment en què es diu, hi ha un taller d'un artista dins l'escola, no hem d'esperar que els nens surtin d'allà amb peces genials i que les venguin o ves a saber que (...)aquí emprenem a construir objectes físics, construir idees, evolucionar-les, saber-les explicar. O sigui, saber utilitzar el material i les formes com a llenguatge, al final, és aprendre a expressar-te i comunicar."*

En aquest espai no hi ha avaluació, no hi ha judici de valor, l'artista no és un mestre. Només hi ha un acompanyament de les necessitats, ritmes i interessos de cada infant. Com ens explica Agnès Barba, directora de l'escola dels Encants: *"...els nens tenen l'oportunitat de compartir l'espai amb una persona que no és un docent, sinó que és un expert en determinades facetes del món artístic i, compartint amb ell es poden encomanar, inspirar, poden compartir, trobar solucions. Per tant, es generen unes sinergies molt interessants."*

Imatge 1. Espai C. Escola dels Encants. Barcelona (Tuset i Bosque, 2017)

Imatge 2. Espai C. Escola Josep Maria de Sagarra. Barcelona (Tuset i Bosque, 2017)

Imatge 3. Espai C. Escola Miralletes. Barcelona (Tuset i Bosque, 2017)

Crear per a ser. Assajos de vida

El més interessant en aquest espai de llibertat són tots els processos que passen en paral·lel, més que la mateixa producció artística. Són espais promotors de llibertat, empenedoria, autonomia i responsabilitat.

A l'escola no existeixen espais de llibertat pels infants, normalment tot està molt sistematitzat. El mestre és qui dirigeix i els nens tan sols esperen que els diguin el que han de fer. En aquests espais de creació artística això canvia per complet. Agnès Barba ens remarca que una de les coses més interessants que aporta l'espai C a l'escola és

que tens una persona que aporta en l'infant una manera de mirar-lo i relacionar-se molt diferent del que tenim els docents.

Aquest projecte proporciona espais i temps als processos de creació que tot infant té per naturalesa, potenciant l'expressió i la recerca del seu propi diàleg a través dels llenguatges artístics. La importància la té el procés de creació artística i no només al resultat.

Trobem importantíssim el fet de disposar de temps, en un context com la societat d'avui dia, en què tot ha de ser ràpid i immediat. Per desgràcia, les escoles també han entrat en aquest remolí frenètic, però per sort, la presència d'un artista dona als infants un *tempo* diferent. Un temps de maduració de les idees, l'assaig-error, el pensament crític, en definitiva, proporciona un espai on no cal córrer i es pot reflexionar tranquil·lament tot allò que es fa. Un bon exemple d'aquest temps que proporciona l'Espai C ens l'explica la Nora Nebreda: *“L'any passat la majoria de nens i nenes ni tan sols havia tocat mai el fang, o molt poc. Llavors, estaven experimentant, fent textures, no arribaven a acabar res, sinó que era més experimentació, tocar el material.”*

Pensem que dins de la formació d'un nen o nena de primària ha d'haver-hi el coneixement per gestionar els espais de llibertat que al final són espai de vida. Creiem que l'educació artística és clau per la formació integral de les persones, més en aquest tipus d'espais, on els nens desenvolupen competències personals i socials imprescindibles per la formació de la persona.

Es potencia l'autonomia personal, ja que estan tota l'estona sent els que decideixen. Com hem dit, l'espai està autogestionat de forma horitzontal i democràtica a través d'assemblees dirigides pels infants i l'artista. Aquest tipus de funcionament converteix els nens en part activa del procés d'ensenyament-aprenentatge, la veu dels infants té el mateix valor que el de l'adult. L'espai de llibertat empodera i responsabilitza, els nens aprenen a prendre decisions que aniran més enllà de l'art, amb l'objectiu final que quan siguin grans puguin funcionar de forma assembleària i democràtica.

Ferran remarca que *“la idea de donar-los el poder de decidir com van les coses però també la responsabilitat que les coses funcionin, és molt potent, al final, ells gestionen tot l’espai i el material.”*

Paral·lelament, estan canviant els processos i les estructures de les escoles. Algunes s’han encomanat d’aquesta forma de treballar i han traslladat la idea de l’organització en assemblees a la resta de l’escola. En concret, l’Escola Miralletes va creure que era una bona oportunitat per incloure l’assemblea i la lliure circulació en el funcionament de l’escola, de manera que els alumnes fossin els protagonistes dels seus processos d’aprenentatge.

Per altra banda, es potencia la creativitat, el pensament divergent i l’emprenedoria. Els infants s’alimenten de l’esperit de l’artista. Tots els artistes són innovadors, originals, curiosos, sorprenents, a més solen tenir molta iniciativa, flexibilitat, autonomia i esperit crític. La convivència amb l’artista fa que els nens i nenes incorporin aquestes qualitats pròpies de les persones creatives i emprenedores. A més a més, fruit d’aquesta convivència tan directe, els nens i nenes s’han sentit molt propers a ells i el consideren un rol important dins l’escola.

Un altre aspecte molt interessant que es desenvolupa en aquests espais és la recompensa intrínseca. A vegades a l’escola no se’n parla, la idea de treballar i crear per la pròpia satisfacció. Aquí ningú treballa perquè ho digui la mestra o els pares, sinó per un mateix. En tot moment es respecta el ritme i els interessos dels infants, de forma que es potenciïn aptituds i actituds positives.

En definitiva, l’interès del projecte no és formar grandíssims artistes, sinó proporcionar un ventall d’eines, habilitats i competències perquè els infants puguin afrontar una complexitat nova com a ciutadans amb uns valors molt positius.

Al final, estan aprenent a autogestionar-se i conduir un projecte. Això és una eina per afrontar reptes i superar-los. En els espais C no només s'adquireixen coneixements entorn l'art, sinó que s'educa en i per a la vida.

Imatge 4. Espai C. Escola Josep Maria de Sagarra. Barcelona (Tuset i Bosque, 2017)

Imatge 5. Espai C. Escola Miralletes. Barcelona (Tuset i Bosque, 2017)

Imatge 6. Espai C. Escola dels Encants. Barcelona (Tuset i Bosque, 2017)

Transformació de l'artista

Hem detectat que aquest projecte està canviant a l'artista, canviant processos de creació de la seva trajectòria i els seus plantejaments conceptuals. Urgell Ferran, ens explica que al principi treballava d'una forma molt acadèmica, per primer s'ordenava les idees, feia esbossos, les primeres maquetes, després maquetes més elaborades, a continuació feia un triatge de totes les peces i, finalment, les millors les tirava endavant i acaben sent l'obra final. Però ara, des de fa poc, ha canviat aquest sistema intercedit pels processos dels mateixos infants. En comptes de pensar per construir, construeix sense pensar, per poder pensar mentre construeix. *“M'he contaminat positivament de la seva actitud, ara estic treballant com treballen ells. M'estan transformant a mi, a la meua obra i m'estan reconduint com artista a l'hora de produir”* ens comenta ell.

Potser en les altres artistes no es veu directament reflectit a la seva obra, però sí en la seva actitud a l'hora de crear. S'han vist influenciats per l'espontaneïtat, la innocència, la imaginació i la visió diferents dels propis infants. Com actuen, com toquen el material, les idees boges, la frescor amb la qual treballen, la creativitat i l'alegria que els nens i nenes aporten a l'espai C. L'Anna, la il·lustradora resident de l'Escola dels Encants, reflexionant sobre el seu primer any en el projecte ens deia: *“El tema de tenir contacte amb nens, per definir-me com a il·lustradora infantil, era una cosa que m'atreia moltíssim. Per la part, com jo puc ser i puc relacionar-me amb els nens i que em poden aportar, perquè el que m'estan aportant és impressionant. No ho canviaria per re, perquè m'està canviant la visió de com veure el món.”*

Futur i expectatives

La meta de l'espai C és poder consolidar-lo. Acompanyar els centres a col·laborar amb persones externes i iniciar-se en noves formes de treballar. La idea és que totes aquelles escoles que tinguin un espai disponible el poguessin cedir a nous artistes, i així envair tota Barcelona d'espais de creació.

Fins al moment, els resultats són molt bons, cada cop les escoles i els nens estan més implicats. Els beneficis obtinguts durant aquests dos primers anys avalen el projecte de forma molt positiva. Creiem que és evident el gran recorregut que tenen els Espais C a la ciutat, i a tot al país. Pensem que és necessari en la construcció integral de qualsevol persona que passin per aquests espais, que en definitiva són petits assajos de vida.

Tots els membres del projecte estan més que satisfets, en especial les escoles. Júlia García, coordinadora de l'Espai C de l'Escola Miralletes, ens explicava que ha estat un camí molt inspirador, han vist una evolució espectacular amb molts alumnes, sobretot en alumnes d'educació especial. Ens deia: *“Han trobat en l'espai C un lloc on sentir-se entesos, que es podien expressar lliurement i que fins i tot el consideren un refugi dins la pròpia escola.”* En el mateix sentit, la directora de l'Escola Sagarra, també ens comentava que no s'imagina el centre sense l'Espai C: *“...l'art ha envaït la nostra escola. Penso que és un plus que tenim, ja sigui amb fang o una altra disciplina tenim*

ganes que això continuï i que per molts anys. Per part nostra, posarem de la nostra part.”

La idea és seguir acompanyant els centres en què vagin consolidant aquesta forma organitzativa lliure que transforma els itineraris de l'escola, i com comenta Lluís Vallvé, *“...acompanyant els centres perquè aprenguin a conviure amb una gent diferent de lo habitual, no és un mestre, no és un tallerista, és un artista.”* Seria ideal que totes aquelles escoles que tinguessin un espai disponible el poguessin cedir a un artista. I que tots aquells artistes joves que acaben La Llotja i volguessin tenir una experiència educativa poguessin assajar almenys durant un any aquesta experiència.

De totes maneres, no pot créixer a qualsevol preu, cal acompanyar bé, que el projecte arrelhi en els centres, que se'l facin seu i que no es desvirtuï. Abans d'exportar el projecte a altres escoles cal que es consolidi. Com comenten Morón i París *“no volem un nyap, no volem fer per fer, ni que la gent tingui el cromo. Volem artistes compromesos amb escoles compromeses, si no, no té sentit. No podem perdre de vista els objectius del projecte amb què creiem”.*

En resum, és una experiència súper enriquidora per tota la comunitat educativa i dóna un gran prestigi a l'escola pública, una escola de qualitat. Eva Cuesta, directora de l'Escola Miralletes, valora així l'experiència: *“Ens encanta tenir un artista sigui de la tècnica que sigui, tan si és escultor, pintor, dibuixant, el que sigui ens estarà bé. Algú que porti riquesa en el nostre alumnat i a nosaltres. Un espai de compartir, un espai per crear, un espai per la diversió i d'il·lusió. Per nosaltres ha estat una experiència fantàstica i no ho deixarem escapar.”*

Imatge 7. Espai C. Escola Josep Maria de Sagarra. Barcelona (Tuset i Bosque, 2017)

Imatge 8. Espai C. Escola Miralletes. Barcelona (Tuset i Bosque, 2017)

Imatge 9. Espai C. Escola dels Encants. Barcelona
(Tuset i Bosque, 2017)

CONCLUSIÓ

L'art empodera i transforma

Després d'analitzar, participar i viure de forma directa el projecte *Espais C_Room 13 Barcelona*, a partir d'observacions i entrevistes, considerem que és necessari seguir apostant per iniciatives com aquestes, on la creació artística tingui un paper fonamental en la vida quotidiana d'una escola. Cal seguir treballant per fer un gran gir a la forma d'impartir l'àrea d'educació artística a les escoles, apostant per a una educació de qualitat amb i a través de les arts.

Els Espais C estan demostrant que la simbiosi entre creació artística i educació és molt profitosa, ja que es potencia la creativitat i el creixement integral de la persona. En paral·lel a les múltiples activitats artístiques que es produeixen, es desenvolupen una sèrie de capacitat, habilitats i actituds que van més enllà d'unes meres competències o continguts de qualsevol àrea. Hem vist que es fomenta l'autonomia personal, el pensament divergent, el pensament crític, la idea de temporalitat, la imaginació, la motivació intrínseca, el funcionament democràtic, la cooperació, la responsabilitat i la flexibilitat. En tot moment es prioritza el creixement de la persona a través de valors molt positius, per desenvolupar-se com a futur ciutadà.

Per a les escoles ha estat una experiència molt positiva. A nivell dels infants, ja que han pogut gaudir d'un espai nou, d'una descoberta de la creativitat i de la seves possibilitats. També una riquesa en l'aprenentatge de tècniques i de maneres de fer, acompanyats d'un artista que crea conjuntament amb ells i els ha aportat els seus tots els seus coneixements.

Des d'un altre punt de vista, els Espais C, també són molt beneficiós pels artistes. D'alguna forma són una plataforma perquè joves creadors sense recursos puguin créixer com a artistes. A més a més, els dona l'oportunitat de nodrir el seu bagatge a través d'una experiència pedagògica.

Volem on futur on es promogui la formació de xarxes de treball entre les institucions i les escoles, per tal que l'ensenyament es complementi amb la interacció regular entre estudiants i professionals.

És molt necessari valorar la importància de les arts a l'escola, i promoure un enfocament més flexible de l'educació. És imprescindible donar importància que es mereixen els llenguatges artístics com a forma d'expressió i com mitjà d'aprenentatge, per tal d'assegurar una societat més creativa i emprenedora.

A mode de reflexió, faré meves les paraules de Luís Vallvé, mestre, mentor dels Espais C, i responsable dels programes d'innovació i suport artístics del Consorci d'Educació de Barcelona:

“Les arts tenen la capacitat de conciliar pensament, acció i emoció que són les tres grans potes que ens poden fer evolucionar com a persones. Si diversifiquem els llenguatges a les escoles, farem una escola més inclusiva perquè permetrà a l'alumnat expressar-se amb aquell àmbit i llenguatge amb el que es sentin més còmodes. Si fem persones creatives, la gimnàstica de fer art, estarem preparant persones per un futur incert que no podem imaginar. Per tant, els estem donant les eines per donar respostes a nous problemes que no podem imaginar que viuran quan siguin grans.”

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Bamford, A. (2009). El factor ¡wuuu! El papel de las artes en la educación. Barcelona: Octaedro

Efland, A. (2002). Una historia de la educación del arte. Tendencias intelectuales y sociales en la enseñanza de las artes visuales. Barcelona: Paidós

Eisner, E. W. (2005). Educar la visión artística. Barcelona: Paidós. 1ª edición, 1972

Freire, H. (2007). Room 13. Un espacio para crear. Cuadernos de Pedagogía. 373, 18-23

Morón, Mar y París, Gemma (2014). Espacios de creación artística en la escuela. *Arte y Movimiento*, 9, 53-63

Morón, Mar y París, Gemma (2016). Crear, imaginar, pensar. *Perspectiva escolar*, 385, 2016, 49-54

Room 13 (2005-06). Annual Report. Room 13 HQ. Lochyside P.S. Fort Willian

Room 13 (2006-07). Annual Report. Room 13 HQ. Lochyside P.S. Fort Willian

Teresa Roberts. (2008) What's Going on in Room 13?. *Art Education* 61:5, 19-24.

Espais C Room 13 Barcelona. <https://espaiscroom13international.wordpress.com>. [Recuperat el 17/11/2016]

Room 13. <http://www.room13scotland.com>. [Recuperat el 09/12/2016]

Room 13 Internacional. <http://room13international.org>. [Recuperat el 09/12/2016]

What age can you start being an artist? (2004). Room 13/Canal 4 BT. DVD

FICHA TÈCNICA DOCUMENTAL

Imatge 10. Portada del documental "Espais C". Barcelona (Tuset i Bosque, 2017)

Títol	Espais C
Tema	Educació artística, Espai de creació, Escola, Artista en residència, Creativitat, Emprenedoria, Art
Direcció	Marc Tuset i Alex Bosque
Productora	La Tassa Films
Gènere	Curtmetratge documental
Duració	29 min
Format	1080 HD
Any	2017
País	Catalunya, Espanya